

Kuzey-doğu Grubu Türk Lehçelerinin Türk Lehçelerinin Sınıflandırılmasındaki Yeri

Arat, R.R., "Türk Şivelerinin Tasnifi", Türkiyat Mecmuası, c. 10, s.60-139

Tekin, T. "Türk Dil ve Dialektlerinin Yeni Bir Tasnifi", Erdem, c. 5, sayı:13, Ocak 1989, 141- 167.

Schönig Claus (2013) Modern Türk Dillerinin Eş Zamanlı Tasnifi ve Tarihsel Yönleri. Dil Araştırmaları, 12(12), 221-257.

1) r ~ z ve l ~ ř değişmesi (OT. tokuz ~ şuv. tıxxır; OT. ya:ř ~ şuv. şul)

2)-d-, -d sesinin durumu: Tuva. –d-, -t (Tuv. adak “aşağı kısım”, tot- “doymak”
Tofa –d-, -t (Tofa adak “tüfek ayaklığı, tot- doymak”),
Saha Türkçesi: -t-, -t (adak > atax, tot-)
Hakas –z-, -s (azax, tos-)
şor. –z-, -s (azak, tos-)
Sarı Uygur: -z-, -s (azak, toz-, tozı-)
Altay –y-, -y (ayak “çadırın kapı tarafı”, toy-)

Diğer Türk lehçeleri: ayak, toy-, doy-, tuy- vb.

3) Tek heceli sözcüklerin sonundaki –ag ses grubu (Tuva Tü. dag

Tofa Tü. dag

Saha Tü. tıa “orman”

Hakas Tü. tağ

Şor Tü. tağ

Sarı Uygur tağ

Altay tu:

Diğer Türk Lehçeleri: dağ, taw, to:, tu:

4) Çok heceli sözcüklerin sonundaki –ıg ses grubu (Tuva Tü. sarıg

Tofa sarıg

Hakas sarığ

Şor: sarıg

Sarı Uygur: sarığ

Altay: sarı

Diğer Türk lehçeleri: sarı, sarık vb.

W.Radloff Phonetik der Nördlichen Türksprachen (1882)

Doğu Diyalektleri

- 1) Asıl Altay diyalektleri: a)Altay, b) Teleüt
- 2)Baraba,
- 3)Kuzey Altay diyalektleri a)Lebed, b)Şor
- 4) Abakan diyalektleri a)Asıl Abakan: Sagay, Koybal, Kaç, b) Yüs ve Kızıl
- 5) Küerik (Çolım),
- 6)Soyon,
- 7)Karagas,
- 8)Uygur.

(Saha Türkçesi?

Telengit?

Kumandı, Yış Kiji ?

Şor Türkçesi z'li ağız

Uygur?)

Fyodr Yevgenyeviç Korş ,1910

*hem fonetik hem de morfolojik ölçütler kullanmıştır

(tek heceli kelimelerin sonunda /g/ sesinin korunup korunmaması, ek başındaki /g/ sesinin korunup korunmaması, şimdiki zamanın teşkilidir.

*Saha Türkçesini, Çuvaş, Tarançi, Hami vb. Saha Türkçesine yakınlığı bulunmayan Türkçeler ile birlikte **Karışık Grup** başlığı altında değerlendirmiştir.

***Doğu grubunda** ise, tek heceli kelimelerin sonundaki /g/ sesinin korunması ve şimdiki zamanın

-Ar ile oluşturulması bakımından

-Orhon ve Yenisey anıtlarının dili, Uygurca, Çağatayca

-Kumandıca, Karagasça, bugünkü Hakas Türkçesi ağızlarından Koybal ve Sagay ve Salar Türkçesi bir arada değerlendirilmiştir

* Şor Türkçesinden, bugünkü Hakas Türkçesinin Kaç, Kızıl ağızı ile Küerik, ağzından, Altay Türkçesi ve ağızlarından bu tasnifte söz edilmemiştir.

Gustav John Ramstedt (1917)

Kullandığı ölçütler:

- Tek heceli kelimelerin sonundaki -ag ses grubunun durumu, 2. Eski Türkçedeki /d/ sesinin korunması ya da /z/ ve /y/'ye gelişmesi, 3. Kelime başındaki /t/ sesinin durumu.
- Ramstedt'in tasnifinde **Saha Türkçesi ayrı bir grup olarak yer almıştır.**
- **Kuzey grubunun**
- **d-alt grubunda** Uryanhay, Soyot; Karagas yer almıştır.
- **z- alt grubunda** Koybal, Şor, Çolım,
- **y- alt grubunda** da Altay Türkçesi ağızları; Altay Kalmıkları, Teleüt, Lebed, Kumandı yer almıştır.
- Tek heceli kelimelerin sonundaki /g/ sesini ölçüt olarak alan Ramstedt'in kelime sonu /g/ sesini korumayan Altay Türkçesinin Asıl Altay ve Teleüt ağızlarını da bu grup içinde sayması eleştirilmiştir.

Gyula (Julius) Németh, 1917

- *O zamana kadar yapılmış tasniflerde yer verilmemiş olan **Ana Türkçe kelime başı /y/** sesinin gelişimini esas almıştır.
- ***Saha ve Çuvaş lehçelerini /s/ Türkçeleri** olarak ayırmış, **diğerlerini** ise **Ortak Türkçe** diye adlandırarak /y/ grubuna dahil etmiştir.
- *Németh, tasnifinde Saha ve Çuvaş Türklerinin diğer Türklerden erken bir zamanda ayrıldıklarını ve bir müddet bir arada bulunduklarını düşünerek onları bir grupta toplamıştır. Ancak, şimdiye kadar böyle bir beraberlik tespit edilmemiştir.
- *Çuvaş ve Saha Türkçeleri dışında kalan ve /y/'li gruba dahil edilen Türkçelerde /y/'nin dışında gelişme gösteren Türk lehçelerindeki durum belirtilmemiştir. Meselâ Tuva, Hakas ve Şor'da /ç/, Altay'da /d'/.

Aleksandr Nikolayeviç Samoyloviç, 1922

- Radloff ve Korş'un tasniflerinden de yararlanarak oluşturduğu tasnifinde 1. z ~ r değişmesi (toquz ~ tıhır), 2. Ortak Türkçe kelime içi ve sonu /d/ sesinin gelişimi (adaq > ura), 3. bol- fiilinin başındaki /b/ sesinin korunması ya da düşmesi (bol- ~ ol-), 4. Tek heceli kelimelerin sonundaki -ag ses grubunun durumu (tag > tıv / tu:~ taw~ tag / dag), 5. Çok heceli kelimelerin sonundaki -ıg ses grubunun değişmesi (-ıg > -ı, -ı, -ıg, -ıq), 6. Ek ve hece başındaki /g/ sesinin durumu (-gan, -an).
- Samoyloviç, z ~ r ölçütüne göre /r/ Türkçesi olan Çuvaş Türkçesini diğerlerinden ayırmıştır. Bundan sonra **d- grubu (Uygur, Kuzeydoğu) grubunu** Ortak Türkçe kelime içi ve sonu /d/ sesinin gelişimine göre **/d/, /t/, /z/ alt gruplarına** ayırmıştır.
- **d-alt grubunda** Orhon Türkçesi ve Uygurca, bugünkü Türk lehçelerinden de Soyot ya da Uryanhay, Karagas ve Salar Türkçelerini dahil etmiştir.
- **t- alt grubunda** Saha Türkçesi
- **z-alt grubunda** da Sarı Uygur, Kamasin, Koybal, Sagay, Kaç, Beltir, Şor, Kızıl, Küerik bulunuyor.
- Bu tasnif, verilen ölçütlere uymayan Saha Türkçesinin d-alt grubunda yer alması,
- /d/ fonemi ölçüt alındığı halde /d/'li, /z/'li Türkçelerin bu grupta yer alması,
- Eski ve Çağdaş Türk lehçelerinin bir arada değerlendirilmesi,
- /y/ ağızlı olan Salar'ın d- grubuna dahil edilmesi bakımlarından eleştirilmiştir.
- Bu tasnifte **Altay, Teleüt ve Kumandı ağızları ise**, Kırgız, Kumuk, Karaçay, Balkar, Tobol, Baraba vb. tek ve çok heceli kelimelerin sonundaki /g/ sesinin tamamen eridiği veya diftonglaştığı Türk lehçeleri ile bir arada değerlendirilmiştir. Ancak Kumandı da tek ve çok heceli kelimelerin sonunda bulunan /g/ sesi korunmuştur. **Tasnifte Kuu-Kiji, Yış Kiji ve Telengit ağızları yer almamıştır.** Bu grupta tag sözünün taw, to: ve tu: şeklinde bulunduğu lehçelerin bir arada değerlendirilmesi eleştirilmiştir.

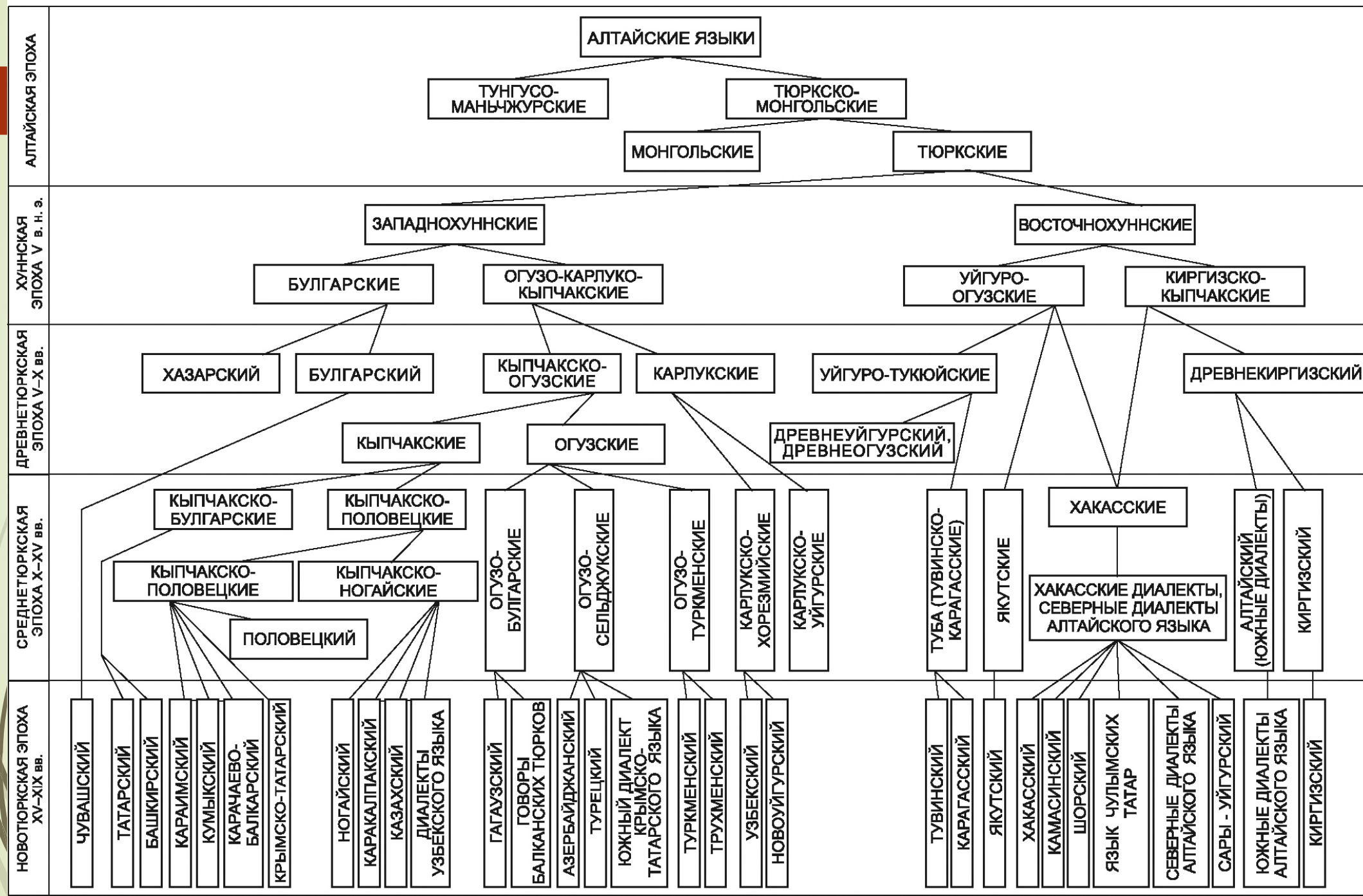
Martti Räsänen (1949)

- Ramstedt'in tasnifini esas alarak ve bu tasnifi Radloff ve Samoyloviç'in tasnifleriyle tamamlamaya çalışarak 1949'da bir tasnif denemesi yapmıştır.
- M.Räsänen, Samoyloviç'in kullandığı ölçütlere ek olarak **uzun ünlülerin bulunuşu** ile ötümsüz-kapantılı, dişeti ve diş eti-damak seslerinin sonda, iki ünlü arasında ortada, bilhassa birinci ve ikinci hecelerin sınırındaki durumlarının da dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.
- Räsänen'in tasnifinde «**Yakut dili**» kelime içi ve sonu /d/ sesinin /t'/ye gelişmesi ve tek heceli kelimelerin sonundaki /g/ sesinin erimesi ile diğer gruplardan ayrılmıştır.
- Üçüncü grup olan **Kuzeydoğu grubu** ise, /d/, /z/ ve /y/ alt gruplarına ayrılmıştır.
- **d- alt grubunda** Eski Türkçe dil malzemesi, Soyot /Uryanhay), Kuzeybatı Moğolistan (Tannu Tuva Cumhuriyeti), Karagas (Sayan dağlarının Kuzey yamaçları),
- **z- alt grubunda** Kaç, Sagay, Koybal, Kızıl, Şor, Küerik, Çolım, Beltir, Kamas, Sarı Uygur ağızları yer almıştır.
- **y- alt grubunda** Kuzey Altay ağızları: Baraba, Kumandı, Lebed, Tuba ya da Yış-Kiji; Asıl Altay ağızları (Altay Kalmıkları; Oyrat): Altay, Teleüt, Tölös.
- Bu tasnifte de daha öncekilerde olduğu gibi Eski ve Çağdaş Türk lehçeleri bir arada değerlendirilmiştir. Ramstedt'in tasnifine yöneltilen eleştiriler bu tasnife de yöneltilmiştir.

Nikolay Aleksandroviç Baskakov (1972)

bütün Türk lehçelerini önce **Doğu ve Batı Hun dalı** diye ayırdığı tasnifinde Samoyloviç'in /d/ grubunda yer alan Türkçeleri **Doğu Hun dalında** yer almıştır (Samoyloviç'in yanlışlıkla bu gruba soktuğu /y/ Türkçesi olan Salar hariç).

- **Doğu Hun Dalının Uygur grubunun Uygur-Tukyu alt grubunda** Eskilerden Orhon yazıtlarının dili, Eski Uygur Türkçesi, yenilerden de Tuva (=Uryanhay, Soyot ya da Soyon), Karagas (Tofa),
- **Yakut alt grubunda** Dolgan ağzı ile birlikte Saha Türkçesi, Hakas alt grubunda ise Hakas, Kamas, Küerik, Şor, Altay'ın kuzey ağızları (Tuba, Şalkandu, Kumandı), Sarı Uygur bulunur. **Kırgız-Kıpçak grubunda** Eski Kırgız Türkçesi, Kırgız ve Güney Altay ağızları olan Altay, Teleüt, Telengit ağızları bulunur.
- Batı Hun dalı ve Doğu Hun dalı ayrımının hangi ses ölçütüne dayalı yapıldığı anlaşılamayan bu tasnifte de Eski ve Çağdaş Türk lehçeleri bir arada değerlendirilmiştir.

Б. Восточнохуннская ветвь

I. Уйгурская группа

1. Уйгуро-тюкюйская подгруппа

Древние:

- 1) древнеогузский язык орхонских надписей (= тюкюэ)
- 2) древнеуйгурский

Современные:

- 3) тувинский (= урянхайский, сойотский, сойонский)
- 4) карагасский (= тофа)

2. Якутская подгруппа

Современные:

- 1) якутский (с долганским)

3. Хакасская подгруппа

Современные:

- 1) хакацкий (со всеми диалектами)
- 2) камасинский
- 3) кюэрикский
- 4) шорский
- 5) северные диалекты алтайского языка (туба, шалканду, куманды)
- 6) сары-уйгурский

II. Киргизско-кыпчакская группа

Современные:

- 1) киргизский
- 2) алтайский (алтайский, телеутский, теленгитский диалекты)

Литература

1. И. Сталин, Марксизм и вопросы языкознания. Госполитиздат, 1951, стр. 26.

2. I. Beresin. Recherches sur les dialectes musulmans. Казань, 1848.

Reşid Rahmeti Arat (1953)

- Ortak Türkçe kelime başı /y/ sesinin durumu, 2. /r/~z/ değişimi, 3. Ortak Türkçe kelime içi ve sonu /d/ sesinin durumu, 4. Tek heceli kelimelerin sonundaki -ag ses grubunun durumu, 5. Çok heceli kelimelerin sonundaki -ıg ses grubunun durumu, 6. Kelime başı /t/ sesinin durumu.
- Arat da önce Türk lehçelerini kelime başı /y/ sesinin durumuna göre ayırmış ve böylece Saha ve Çuvaş Türkçeleri diğer Türk lehçelerinden farklı gruplar oluşturmuştur. Geriye kalan Türkçeler önce Eski Türkçe ve Uygur devrinden sonra altı alt grup oluşturmuştur. Arat'ın coğrafi adlandırmaya da yer verdiği tasnifinde her gruba hangi lehçelerin dahil olduğu belirtilmemiştir.
- **d-grubu** (adaq, tag, taglıq, qalgan) **Sayan'da** Tuva Türkçesi ve ağızları,
- **z-grubu** (azaq, tag, taglıq, qalgan): **Abakan'da** Hakas Türkçesi ve ağızları, Şor,
- **tav grubu** (ayaq, tav, tavlı, qalgan): **Kuzey'de Güney Altay ağızları**,
- **taglı grubu** (ayaq, tag, taglı, qalgan): Tom'da da **Güney Altay ağızları** bulunur.
- Bu tasnif, /y/ sesinin ayırıcı özellik olarak kullanılması, tav grubu içinde bu kelimeyi to: ve tu: yapan lehçelerin bir arada verilmesi, /z/ grubu içinde Sarı Uygur ağzının da sayılması gerektiği gibi bakımlardan eleştirilmiştir.

Johannes Benzing (1959)

Benzing'in Samoyloviç'in tasnifi esasında yaptığı tasnifte

- **Kuzey Türkçesi'nin Aral-Sayan grubunu** a) Altayca (Oyrot, Teleüt), b) Şor (Abakan Türkçesi) ve Hakasça, c) Tuvaca (Eskiden Soyon, Uryanhay), **Kuzey Sibirya grubunu** da Saha ve Dolgan Türkçeleri oluşturmuştur.
- Bu tasnifte;
 - * Sarı Uygurcanın Hakas Türkçesine dahil edilmeyip Yeni Uygur'un içinde sayılması,
 - * Tuva, Hakas, Şor ile Saha Türkçesinin Kuzey Türkçesi altında birleştirilmesi eleştirilmiştir.
 - * Kuzey Altay ağızları bu tasnifte yer almamıştır.

Karl Menges (1959)

K.Menges'in tasnifinde Altay Türkçesi ve ağızları ayrı bir grupta yer almıştır.

C maddesinde yer alan VII. grupta Oyrotça (Altay Dağları) ve lehçeleri: Altay-Kiji, Telengit, Lebed (Ku-Kiji) ve Yış-Kiji (veya Tuba),

D maddesinde yer alan VIII. grupta, Orta-Güney Sibiry, Abakan veya "Hakas" grubunda Şor, Abakan (Sagay, Koybal, Kaç, Kızıl, Beltir ağızları),

IX. maddede Doğu veya Tuva (Tannu-Tuva, Uryanhay)grubunda Karagas, Soyon (Tuba, Tuva, Tıba veya Uryanhay),

E. maddesinde yer alan X. Kuzeydoğu, Doğu Sibiry veya Yakut grubunda da Saha Türkçesi, Dolgan ağızı ve Nanasan Samoyedlerinin Sahaca içinde erimiş olan dili sayılmıştır.

Nicholas Poppe (1965)

- /r/ ve // Türkçesi olan Çuvaşçayı bir yana ayrıldıktan sonra geriye kalan /z/ ve /ş/ Türkçelerini beş gruba ayırmıştır. Burada **Saha Türkçesi ayrı bir grup** oluşturmuştur.
- **Tuva-Hakas grubu** da kelime içi ve sonu /d/ sesinin aynen korunması ya da /z/'ye geliştirmesi , tek heceli ve çok heceli kelimelerin sonundaki /g/ sesinin korunması ile ayrı bir grup,
- Altay Türkçesinin de içinde yer aldığı **Kıpçak grubu** da kelime içi ve sonu /d/ sesinin /y/'ye gelişmiş olması, tag kelimesinin taw veya tu şeklinde olması ve çok heceli kelimelerin sonunda bulunan /g/ sesinin erimesi ile diğer Türk lehçelerinden ayrılmıştır. Kıpçak grubunu da kendi içinde dört gruba ayıran Poppe, Kırgız ve Altay lehçelerini ikincil uzun ünlülerin bulunması, dudak çekiminin bulunması ve -ma- olumsuzluk ekinin başında bulunan /m/ ünsüzünün /p/, /b/'ye gelişmesi ile aynı grup altında toplanmıştır.
- Bu tasnif, adaq ve azaq lehçelerinin aynı gruba sokulması, -ag ses grubunun bütün gelişmelerinin dikkate alınmaması bakımından eleştirilmiştir.

Gerhard Doerfer (1971)

- Orta İran'da konuşulan Halaç Türkçesini tespitinden sonra önerdiği Türk lehçeleri tasnifinde Halaç, Çuvaş **ve Saha Türkçeleri** kendi başlarına bir grup oluşturmuş, geriye kalan lehçeler de Güneybatı veya Oğuz grubu, Kuzeybatı veya Kıpçak grubu, Güneydoğu ya da Uygur grubu, **Kuzey ve Güney Sibirya grubu** şeklinde gruplandırılmıştır.

Talât Tekin (1971, 1987)

- Ölçütler 1. r~z ve l~ş denklikleri, 2. Kelime başı /h/ sesinin durumu, 3. Kelime içi ve sonundaki /d/ sesinin durumu, 4. Çok heceli kelimelerin sonundaki -ıg/-ig ses gruplarının durumu, 5. Tek heceli kelimelerin sonundaki -ag ses grubunun durumu, 6. Kelime başındaki /t/ foneminin durumu.
- Toplam **12 ana gruptan** oluşan tasnifte Çuvaş, Halaç ve **Saha Türkçeleri** dışında **Tuva Türkçesi** kelime içi ve sonu /d/ sesini koruması bakımından, **Hakas Türkçesi** kelime içi ve sonu /d/ sesini /z/'ye geliştirmesi bakımından, **Kuzey Altay ağızları** tek heceli kelimelerin sonundaki -ag ses grubunu ve çok heceli kelimelerin sonundaki -ıg ses grubunu korumaları, **Güney Altay ise**, bu ses gruplarının - u/ (u:) şekline gelişmesi, Kırgız Türkçesi tek heceli kelimelerin sonundaki -ag ses grubunun -o: 'ya gelişmesi, Özbekçe ve Yeni Uygurca çok heceli kelimelerin sonundaki -ıg ses grubunun -ıq 'a gelişmesi vs. ... ile kendi başına bir grup oluşturmuştur.

Claus Sch6nig (1989, 1999)

"The Internal Division of Modern Turkic and Its Historical Implications", Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae, Vol. 52 (1), 1999, pp. 63-95.

Modern T6rk Dillerinin Eş Zamanlı Tasnifi ve Tarihsel Y6nleri
Year 2013, Volume: 12 Issue: 12, 221 - 257, 01.06.2013

- G6ney Sibirya sahası ile birlikte Saha T6rk6esini Kuzey-Doğu başlığında toplayan Sch6nig bu grup i6in Sayan T6rk6esi dışında diğer 6yelerinin belirli bir s6re Proto- Kıp6ak6a ile birlikte olduğunu d6ř6n6r.
- Kuzey-Doğu T6rk6esi 6yelerinin tek tek farklı leh6e gruplarının 6zelliklerini g6stermekle birlikte sadece kendilerine mahsus pek 6ok 6zelliği de bulundurması bakımından bu grubun gen6 bir grup olduğunu d6ř6nmektedir (Sch6nig 1997: 33-117).

Tablo 9. Ortak Türkçe

Ortak Türkçe				
Yaygın Olma. T.	Yaygın Türkçe		Yaygın Olma. T.	
Kıyı T.	Merkezî Türkçe		Kıyı Türkçesi	
Bulgar Türkçesi: Çuvaşça	Kıpçakça		KUZEY-DOĞU TÜRKÇESİ	
			LENA-SAYAN TÜRKÇESİ	
	Batı-Merkez Kıpçakçası		GÜNEY-SIBIRYA TÜRKÇESİ	
			Lena Türkçesi	
	Kıpçakçaları		KIPÇAKVARI GÜNEY SIBIRYA TÜRKÇESİ	
	Sayan Türkçesi (adağ Türkçesi): Tuvaca, Karagasça vd.		KUZEY TÜRKÇESİ	GAN TÜRKÇESİ
	1. Sibirya azağ Türkçesi			
	2. Sibirya dışı azağ Türkçesi: Sarı Uygurca			
	3. Sibirya dışı azağ Türkçesi: Sarı Uygurca			
	Batı Kıpçakçası		Kırızca	
Orta Asya Kıpçakçası		Altayca		
Volga-Ural-Kafkas Kıp.: Tatarca, Başkurtça; Karaçay-Balkarca, Kumukça		Şorca, Çulım Ağzı		
Uzak Batı Kıpçakçası: Karayca, Mişer Tatarcası		Fu-yü T.		
Kırım Tatarcası		Modern Uygurca		
Özbekçe		Güney-Doğu T.		
Türkmençe		Salarca		
Türkiye Türkçesi		Horasan Türkçesi		
Gagavuzca, Azerice		Doğu Oğuzcası		
Batı Oğuzcası		Oğuzca		
Batı Türkçesi		Doğu Türkçesi ...		

Standart ve standart dışı şekilde tanımlanabilecek Türkçenin tasniflendirme ölçütü olarak:

- I. /h-/ sesinin durumu
 - II. Çokluk eki *IAr
 - III. Zarf-fiil –B
 - IV. Koşul-Şart eki *sAr
 - V. 3. kişi buyrum eki *ZUn vb...
-

Lena Türkçesi (Saha)

- Zarf-fiil –B > An ile değişmiştir.
- 3. kişi buyrum eki + Tar ve + Tın.
- Çokluk eki işaretleyicisini +t ya da +ttar < t+IAr şeklinde buluruz.
- Sadece Türk dilinde bulunan kötör- “yüksel-, doğmak-“ sözcüğü Eski Türkçe köt- “uç-“ fiili ile ilişkilendirilebilir.
- Eski Türkçe kırqın “köle,kız” sadece Lena Türkçesinde çokluk formu Kırğıttar ile yaşamaktadır.
- Birliktelik eki +II:n kolaylıkla Eski Türkçe +IxGxn ekiyle bağlantı kurulabilir.
- Durum eklerinde sapmalar vardır.

(Moğolca-Tunguzcanın etkisi ?)

genitif ekinin kaybolması (Tunguz etkisi?)

Yönelme ekinin yönelme+bulunma eki işlevinde kullanılması

+TA (ETü. Çıkma durumu ekinin) parça durumu (patitive) işlevinde kullanılması...

Merkezi olmayan Türkçenin - d – sesi çeşitli şekilleri içerir:

- Çuvaşlarda /r/, Halaçlarda /d/, **Lena Türkçesinde /t/, Sayan Türkçesinde /d/, Çulım, Yenisey, Sarı Uygur ve Fu-yü Türkçelerinde /z/ biçimindedir**
- Eski Türkçe formlarının bu grup içerisinde korunduğunu belirtir. /z/ ve /d/ Türkçeleri Eski Türkçenin sonundaki /-G/ sesini korumuşlardır.
- Güney Sibirya Türkçe üyeleri Yenisey, Sayan, Çulım, Kırgız-Kıpçak, Altay dili alanları oluşturmaktadır.
- Eski Türkçe dönüşlülük zamirinin (**bod**) kullanımı,
- *kin(dük) “göbek” kelimesi bu grubu karakterize eden özelliklerdir.
- Merkezi Türkçe için kurulan soru zamiri *kim yerine Çuvaş, Halaç, Yenisey ve Altay Türkçesinde ***käm** kurulabilir. Lena Türkçesini *käm ya da *kim grubuna dahil etmeye karar vermek imkansızdır. Tuva, Karagas, Fu-yü Türkçeleri ise farklı profiller gösterir.
- Kuzey-Doğu sahası (Güney Sibirya ve Lena Türkçesi)nde +slz yokluk ekinin bu grupta ***yoq** ile karşılanması (Moğol-Tunguz etkisi?)
- Eski Türkçe bin sayısının Kuzey-Doğu Türkçesi için Çulım Türkçesi hariç tutularak ünlü sesin yuvarlak oluşu mun şeklini aldığını belirtir. Saha ve Karagas Türkçelerinde tihınça (Rusçadan alıntı)

Tablo 4. Merkezî Türkçe ve Kıyı Türkçesi

	'ayak'	'dağlı'	ünlü sonrası geniş zaman	'kim?'	+DI.mlz içindeki 1. k. ç.	'doğmak'	ket- 'gitmek'	olumsuz +sız	'üzengi'
Eski Türkçe	adağ	tağlığ	-yUr	kem, kim ²⁸	+	toğ-	+	+	üzengü
Merkezî T.	ayağ	bkz. tab. 1	-r	*kim	Ø	*toğ-	+	+	*üzengü
Salarca	ayah	dağlı	-r	*kim	+	*toğ-	Ø	Ø	üzeñi
Altayca	ayağ	tu:lu:, tağlığ	-r	*kem	+ ~ Ø	*toğ-, *töre-	Ø	Ø	ezenky
Sarı Uygurca	azağ	tağlığ	-r	*kem	+	*toğ-	Ø	Ø	
Fu-yü T.	azıh	dahtıh		*kem	+	*toğ-	Ø	Ø	
Yenisey T.	*azağ	tağlığ	*-yUr	*kem	+	*toğ-, *töre-	Ø	Ø	Hak. izeñe
Sayan T.	adağ	dağlığ	*-yUr	ķim, ķum	+	*töre-	Ø	Ø	Tuv. ezengi, Kgs. ezenge
Lena T.	*atağ	tıala:h ²⁹	*-yUr	kim < ?	+	*töre-	Ø	Ø	Yak. inehe
Halaçça	hadağ	tā'ğlug	*-yUr	*kēm ³⁰	Ø	*toğ-	Ø	+	
Çuvaşça	ura	tullĭ	*-yUr	*kem	+	şural-	Ø	+	yarana

²⁸ Runik harfli yazılarda *kem*, diğerlerinde *kim* şeklinde yer almaktadır.

²⁹ 'Ormanlı' anlamındadır. Bunun yanı sıra, +LA:x eki Eski Türkçe +lXG ekinin doğrudan kökteşi değildir.

³⁰ bkz. Doerfer (1988, s. 107).

Tablo 6. Doğu : Batı Türkçesi ayrımı

	2. çoğul kişi	'değil'	yıldız : yultuz	'bitmek' vs. (sınl.)	'bin' ³²	'ağaç'	et- y. eyl.	'yirmi'
Eski Türkçe	+z	ermez	+	büt-	biñ	(y)ıgac	Ø	y(e)girmi y(e)girme
Lena T.	*+z	*bo:lmadoğ	+	büt-	*mun	mas	Ø	*sü:rbe
Sayan T.	*+lAr	*ermez	(+)	büt-	mun	*yığac	Ø	Tuv. çe:rbi
Yenisey T.	*+lAr	nimes 'değil'	(+)	* büt-	mun	*(h)ağac	+	Hks. çibirgī Şör. çegirbe
Fu-yü T.	*+lAr		Ø	fyt-, p'ü't-, pıt- vs.	mun	*(h)ağac	+	cibir
Altayca	*+lAr	*ermez	Ø	büt-	mun	*(h)ağac	+	cirme
Sarı Uygurca	*+lAr	*ermez	+		min, mun	*yığac	+	cigirma, yigirmi
Salarca	*+lAr	*ermez	Ø	bit-	min	*(h)ağac	+	yigirme, yigirmi
Modern Uygurca	+z, *+lAr	*ermez	+	püt-	min, min	*yağac, *yığac	(+)	*yegirme, jigirma
Kırgızca	+z, *+lAr	*ermez	Ø	büt-	min	*yığac	+	cigirma
Kazakça	+z, *+lAr	*ermez	Ø	büt-	mun	*(h)ağac	+	jigirma
Çuvaşça	*+z	*ermez	Ø	pět-	pin	*(h)ağac	Ø	şirēm
Tatarca	+z	*tegül	Ø	bět-	mēñ	*(h)ağac	+	yëğërmë
Türkmence	+z	*tegül	Ø	bit-	mün	*(h)ağac	+	yigrimi
Türkiye T.	+z	*tegül	Ø	bit-	bin	*(h)ağac	+	yirmi
Halaçça	+z	da:g	Ø	bit-	min̄k, min	hağac	+ (?) ³³	yişirmi

³² Bu sayı, Lena grubu Türk dillerinde (Dolganca tı:haçça, Yakutça tihınça) ve Sayan Türkçesinden Karagasçada (tısıççı) Rusçadan kopyalanan bir kelime ile yer değiştirmiştir.

³³ bkz. erz iet- 'sunmak, ifade etmek' (Doerfer-Tezcan 1980, s. 111a); Azericeden bir kopya olabilir.

Tablo 5. Eski Türkçe özelliklerin Modern Türkçedeki biçimleri

	'el'	'dudak'	uzun ünlüler	bitimli - mİş	ilgi durumu eki	dönüşlülük zamiri	'dönmek'	-GVz- ettirgenliği
Eski Türkçe	<i>elig</i>	<i>erin</i>	*+	+	+(n)In	<i>kentü+</i>	<i>yan-, kadıt-</i>	Ø
Sayan T.	* <i>kol</i>	<i>erin</i>	belirtiler	Ø	+NIn	* <i>bod+</i>	* <i>yan-</i>	+
Yenisey T.	* <i>kol</i>	* <i>erin</i>	Ø	Ø	+NIn	* <i>bod+</i>	* <i>yan-</i>	+
Altayca	* <i>kol</i>	<i>erin</i>	Ø	Ø	+NIn	* <i>bod+</i>	* <i>yan-</i>	+
Fu-yü T.	<i>elih</i> 'avuç içi'		Ø	Ø	+NIn	* <i>bod+</i>	* <i>yan-</i>	
Sarı Uygurca	<i>iliy, elig</i>	<i>dəmsəy</i>	belirtiler	Ø	+NIn	* <i>bod+</i> , * <i>öz+</i>	* <i>yan-</i>	+
Lena T.	<i>ili:</i>	<i>uos</i>	+	+	Ø	<i>beye+</i>	<i>tönün-</i>	Ø
Çuvaşça	<i>alī</i>	<i>tuta</i>	sadece * <i>ö:</i>	Ø	+(n)In	<i>hī+</i>	<i>tavrīn-</i>	Ø (?)
Halaçça	<i>el</i>	<i>dudaḡ</i>	+	+	*+(U)ŋ ³¹	* <i>öz+</i>		Ø
Salarca	<i>el</i>	<i>dodah</i>	belirtiler	+	+niyi	* <i>öz+</i>	* <i>yan-</i>	+
Türkmençe	<i>el</i>	<i>do:daḡ, erin</i>	+	Ø	+(n)In	* <i>öz+</i>	* <i>kadıt-</i>	Ø ~ (+)
Azerice	<i>el</i>	<i>dodaḡ</i>	belirtiler	+	+(n)In	* <i>öz+</i>	* <i>kadıt-</i>	Ø ~ (+)
Türkiye T.	<i>el</i>	<i>dudak</i>	belirtiler	+	+(n)In	<i>kentü+</i>	<i>dön-</i>	Ø ~ (+)
Modern Uygurca	* <i>kol</i> , * <i>elig</i>	<i>kelpuk, lev</i>	Ø	(+)	+(n)In	* <i>öz+</i>	* <i>kadıt-</i> , * <i>yan-</i>	+
Diğer Merk. T.	* <i>kol</i>	* <i>erin</i>	Ø	Ø	+(n)In	* <i>öz+</i>	* <i>kadıt-</i>	+

³¹ Ön damaksıl geniz sesi ile (bkz. Doerfer 1988, s. 79).

Tablo 8. Batı Türkçesi bölgesindeki Yaygın Türkçe, Merkezî Türkçe ve Doğu Türkçesi özellikleri,
Doğu Türkçesindeki Batı Türkçesi özellikleri ve Yaygın Olmayan Türkçe içerisindeki bireysel olarak gelişmiş özellikler
Kıyı Türkçesi ve Arkaik Merkezî Türkçe (koyu harflerle yazılanlar)

	Batı Türkçesi bölgesi						Doğu Türkçesi bölgesi				
	Çuvaşça	Halaçça	Oğuzca			Kıpçakça	Modern Uygurca	Salarca	Güney Sibirya T.		Lena T.
			Türkiye T.	Azerice	Türkmençe				Yenisey T.	Sayan T.	
-p zarf-fiil eki	Ø		+								Ø
adağ	ura	hadağ	ayağ						*azağ	adağ	*atağ
'çıkma'	tuh-		*çık							ün-, ta''ş-	tağıs-
sıra s. eki	+(İ)měş(ě)	*+(I)nç	*+(I)nçI		*+(I)nçI	*+(I)nçI		*+(I)nçI	*+(I)nçI	+(I)ş(KI)	+(I)s
yard. eylem	tu-	et-	yap-, et- (kıl-)	et-, *edle- (kıl-)	et- (kıl-)	et- (kıl-, *edle-)	kıl-, et-	et-		kıl- (kın-)	kıl-, kın-
'ağlamak'	yěr-	hıgla-	ağla-			*yığla- *ığla-	*yığla-	yağla-, yığla-	ılğa-	ığla-	ita:-
ilgi dur. e.	+(n)İn	+(U)η	*(n)İη			*+nİη ~ Nİη	+nİη	+niyi	+Nİη		Ø
'değil'	*ermez	da:g	*tegül			*ermez, *tegül	*ermez		nimes	*ermez	*bo:lmadoğ
tağlıg	tullī	tā'gıug	dağlı			tavlı, to:lu:	tağlık	tağlı	tağlıg	dağlıg	tıala:h
'el'	alī	el				*kol	*kol, *elig	el	*kol		ili:
'dudak'	*to:tağ				do:dağ, erin	*erin	kalpük, lev	dodah	*erin		uos
bit- ~ büt-	bit-					bit- ~ büt-	püt-	bit-	*büt-		
2. ç. şhs.	*+z					*+z ~ +z/+lAr	+z/+lAr	*+zlAr	*+lAr		+z
'saç'	*çaç	*saç				*çaç ~ *saç			*çaç		*saç
'dönmek'	*tegzin-		*tön(ün)-	*kadıt-			*kadıt, *yan-		*yan-		*tön(ün)-
dönüşlülük z.	hī+	ō:z+	kendi+	*ō:z+				*bod+			beye+
		Güney Türkçesi bölgesi						Kuzey Türkçesi bölgesi			

Lars Johanson (2016, 2020)

- The Southwestern (SW) or Oghuz branch.
- The Northwestern (NW) or Kipchak branch.
- The Southeastern (SE) or Karluk branch.
- **The Northeastern (NE) or Siberian branch.**
- The Oghur branch, represented by Chuvash.
- The Arghu branch, represented by Khalaj.

NE Turkic

NES, a southern, South Siberian, subbranch comprising Sayan Turkic, i.e. Tuvan, Tofan, Soyot, Dukhan, Tuhan, etc., and non-Sayan Turkic, i.e. Khakas, Shor, North Altay, Chulym, etc.

NEW, a western, West Siberian, subbranch comprising smaller varieties such as Tura, Baraba, Tomsk, Tümen, Ishim, Irtysh, Tobol, Tara, etc.

NEN, a northern, North Siberian, subbranch comprising Yakut (Sakha) and Dolgan.